

บทที่ 5

สรุป อภิปราย ข้อเสนอแนะ

สรุป

การวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวชนบทภาคเหนือในชุมชนบ้านป่าแดดในขณะที่สังคมเปลี่ยนแปลง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวชนบทภาคเหนือ ตลอดจนศึกษาเงื่อนไขและปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวชนบทภาคเหนือ

วิธีวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลหลายวิธีผสมผสานกัน คือ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผู้วิจัยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมและการจัดกลุ่มสนทนา ข้อมูลที่ได้แยกแยะเป็นหมวดหมู่ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้วทำการวิเคราะห์หาแบบแผนพฤติกรรมการบริโภค การถ่ายทอด การเรียนรู้ วิธีปฏิบัติ ตลอดจนเงื่อนไขและปัจจัยภายใต้บริบททางสังคม และวัฒนธรรมที่ศึกษา ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

แบบแผนการบริโภคอาหารของชาวชนบทในอดีต

ในอดีตชาวชนบทมีแหล่งอาหารที่ได้มาของอาหารเพื่อการบริโภคจากธรรมชาติ เช่นจากป่า หนองน้ำ ต่างๆ มีการเลี้ยงสัตว์เอาไว้บริโภคและขายตามสมควร ชาวชนบทส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบแผนพฤติกรรมการบริโภคอาหารคือบริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก การประกอบอาหารจะทำอย่างง่าย ๆ เช่น การทอด ปิ้ง คั่ว และต้ม พฤติกรรมการเลือกอาหารการบริโภค ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติ มีการสืบทอดต่อกันมา ผู้ที่มีอิทธิพลที่สำคัญที่สุดในการถ่ายทอดการเลือกอาหาร การประกอบอาหารและการบริโภคอาหารคือ ครอบครัว

ในด้านความเชื่อเกี่ยวกับเหตุผลข้ออ้างและข้อแนะนำในพฤติกรรมการบริโภคอาหารในอดีตพบว่า ข้อห้ามและข้อแนะนำต่างๆ เกี่ยวกับการบริโภคอาหารในบางโอกาสเป็นภูมิปัญญาที่มุ่งที่จะแก้ปัญหาด้านสุขภาพ เช่น หญิงมีครรภ์ดื่มน้ำมะพร้าวแล้วจะช่วยชะไขมันของเด็กออกและทำให้คลอดง่าย แต่ในกรณีหญิงมีประจำเดือนห้ามกินน้ำมะพร้าว เพราะจะทำให้ปวดท้องหรืออาจถึงตายได้ หญิงอยู่ไฟห้ามรับประทานอาหารแสลงทุกชนิด เช่น ผักกาด แดงกวา และห้ามรับประทานเนื้อสัตว์บางชนิด ปลาจุก เนื้อวัว และเนื้อควาย เพราะจะทำให้มีคลูกบานเข้าอุ้งยาก หรือจะทำให้ผิวดำคล้ำเป็นต้น

พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวชนบทในปัจจุบัน

ในปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวชนบทที่อยู่ใกล้เมืองเริ่มเปลี่ยนแปลง เนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและโครงสร้างทางสังคมจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ที่ทำกินถูกซื้อไปตั้งเป็นโรงงาน มีผลทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนไป แหล่งที่ได้มาของอาหาร เพื่อการบริโภค จากไร่นา จากในสวนหลังบ้านก็ลดน้อยลง ประกอบกับคนในสังคมได้เปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรไปทำงานตามโรงงาน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารด้วย คือ แหล่งอาหารจากธรรมชาติได้ย้ายเข้าไปอยู่ในร้านค้าของชำ แม่ค้าหาบเร่ แผงลอย มินิมาร์ทและห้างสรรพสินค้า ซึ่งมีให้เลือกมากมาย ทั้งอาหารสด อาหารแห้ง อาหารกึ่งสำเร็จรูป อาหารพร้อมปรุง อาหารจานด่วน และอาหารทันใจ

ปัจจุบัน ลักษณะโครงสร้างทางสังคมของครอบครัว มีการเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว ส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภคโดยตรง เช่น การเลือกการประกอบอาหารที่ใช้เวลาน้อยและ ปริมาณน้อยตามจำนวนสมาชิก โดยทั่วไปแล้วจะตัดสินใจเลือกซื้ออาหารที่ปรุงสำเร็จแล้วมาบริโภคประจำวันในครอบครัวมากกว่าการทำอาหารเอง สำหรับอาหารบางมื้อ ชาวชนบทจะนิยมไปรับประทานนอกบ้าน เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ ชาวชนบทรุ่นใหม่นิยมบริโภคอาหารที่มีรสชาติแปลกใหม่ที่รับรู้จากการโฆษณาทางโทรทัศน์และนิยมบริโภคอาหารตามห้างสรรพสินค้าเช่น อาหารที่มีสาขาจากต่างประเทศ

เพื่อแสดงถึงความมีรสนิยม ถึงแม้จะมีราคาแพง แต่กลับสร้างความรู้สึกละใหม่ ๆ โดยเฉพาะเด็กวัยเรียนและเด็กวัยรุ่น ในชนบทใกล้เมืองในปัจจุบันนี้

ส่วนผู้สูงอายุหรือผู้อาวุโสในครัวเรือน มีเหตุผลในการรับฟังความคิดเห็นของลูกหลานมากขึ้น เนื่องจากลูกหลานได้รับการศึกษาสูงขึ้น ประกอบอาชีพและพบปะบุคคลภายนอกเพิ่มขึ้น แต่ยังมีผู้สูงอายุบางกลุ่มที่ไม่เคยสนใจต่อโลกภายนอกจึงไม่นิยมให้ลูกหลานเรียนหนังสือในระดับสูง เพราะไม่เห็นถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามความเชื่อแบบนี้กำลังจะหมดไป เพราะข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่อมวลชน จากโทรทัศน์ที่สามารถแพร่ภาพไปได้ทั่วทุกที่ ทำให้รับทราบถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันว่ามีความเจริญรุดหน้าไปอย่างไร ประกอบกับลูกหลานที่ออกไปทำงานนอกบ้านได้นำสิ่งต่างๆ ที่ตนเองได้รับรู้แล้วนำกลับมาเล่าสู่กันฟัง ในครอบครัวทำให้เห็นประโยชน์ของการศึกษา

พฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารในปัจจุบัน มีองค์ประกอบหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง คือ

1. การถ่ายทอด ผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารคือ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน และร้านค้า ปัจจุบันในชนบทที่อยู่ใกล้เมือง ครอบครัวจะมีบทบาทน้อยลง โดยเฉพาะครอบครัวเดี่ยว เนื่องจากต้องประกอบอาชีพนอกบ้านมากขึ้น ไม่มีเวลาที่จะปฏิบัติภารกิจในบ้านมีผลทำให้โอกาสที่จะมีการประกอบอาหารเองมีน้อยมากหรืออาจไม่มีเลย จึงไม่มีวิธีการถ่ายทอดพฤติกรรมหรือความรู้เรื่องการบริโภคอาหารแบบดั้งเดิมให้กับสมาชิกรุ่นใหม่ได้รับทราบ

ส่วนในครอบครัวขยายที่ยังมีผู้สูงอายุอาศัยรวมอยู่ด้วย ยังคงมีการถ่ายทอดพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหาร ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในลักษณะของการปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง และสั่งสอน เป็นต้น

2. การเรียนรู้ มีการเรียนรู้ทั้งในลักษณะดั้งเดิมที่มีอยู่ในครัวเรือน ซึ่งเป็นแบบง่าย ๆ ในวิถีชีวิต และการเรียนรู้ภายในชุมชนที่สัมพันธ์กับภายนอก คือ การเรียนรู้จากสถาบันการศึกษา เพื่อนร่วมสถาบัน เพื่อนร่วมอาชีพ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีร้านค้าที่มีอยู่โดยทั่วไป สื่อมวลชน ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจเลือกบริโภคอาหารได้มากขึ้น

3. ความเชื่อ ความเชื่อในข้อห้ามที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหารยังคงพบอยู่ในชุมชน แต่มีไม่มากนัก ปัจจุบันจะเชื่อตามคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ตามคำบอกเล่าของกลุ่มเพื่อน คำโฆษณาประชาสัมพันธ์มากกว่าผู้อาวุโสในครัวเรือน แม้ว่าบางเรื่องอาจไม่ถูกต้องนัก นอกจากนี้ยังมีการบริโภคตามความเชื่อทางลัทธิศาสนาด้วยเช่นการกินเจ การไม่บริโภคเนื้อสัตว์ในวันพระ

4. วิถีปฏิบัติ พฤติกรรมการบริโภค ได้สืบทอดการปฏิบัติตามความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการปฏิบัติตามคำแนะนำในเรื่องการบริโภคอาหารจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน

ในครอบครัวเดี่ยว พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารมีการปฏิบัติตามค่านิยมของสังคมสมัยใหม่ คือ การรับประทานอาหารนอกบ้าน ตามร้านอาหาร ห้างสรรพสินค้า เด็กวัยรุ่นจะไม่นิยมบริโภคข้าวเหนียวแต่ชอบที่จะบริโภคข้าวเจ้า เนื่องจากเป็นห่วงสุขภาพ คือ กลัวอ้วน หรือกลัวอายุ

ในครอบครัวขยาย บุคคลที่อยู่ในครอบครัวขยายก็ยังคงถือปฏิบัติตามผู้อาวุโสในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่

เงื่อนไขที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารในชนบทมีดังนี้

นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การพัฒนาอุตสาหกรรมได้ขยายตัว ทำให้มีการขายที่ดินเพาะปลูกกันมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรเป็นผู้ใช้แรงงาน และมีการอพยพแรงงานไปสู่ตัวเมืองเพิ่มขึ้น ส่งผลให้แหล่งอาหารธรรมชาติลดน้อยลง และพฤติกรรมการบริโภคเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมด้วย

รายได้ของชาวชนบท จากการขายที่ดินและการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม มีรายได้แน่นอนขึ้นและมากขึ้น มีผลทำให้พฤติกรรมการบริโภคของชาวชนบทเปลี่ยนแปลงไปด้วย

เวลา การเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรไปเป็นผู้ใช้แรงงานทั้งในและนอกหมู่บ้านเพิ่มขึ้นนั้น จึงทำให้วิถีชีวิตต้องเปลี่ยนไป คือ จะต้องออกจากบ้านแต่เช้าตรู่กว่าจะกลับบ้าน

ก็คำ จึงไม่มีเวลาประกอบอาหาร ทำให้คนที่ประกอบอาชีพนอกหมู่บ้านต้องหันไปบริโภคอาหารนอกบ้าน หรือซื้ออาหารสำเร็จรูปกลับไปรับประทานที่บ้าน

นอกจากเงื่อนไขที่ส่งผลทำให้เกิดพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารดังกล่าวแล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีก คือ

1. การอบรมสั่งสอนภายในครอบครัวคือ ผู้อาวุโส พ่อ แม่ จะมีอิทธิพลในการเลือกบริโภคอาหารมากที่สุดโดยเฉพาะในแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม พ่อ แม่บางคนในปัจจุบันพยายามเอาใจลูก ๆ โดยปลูกฝังการบริโภคสมัยใหม่ให้ลูกเช่น ซื้อขนมขบเคี้ยวลูกอมมาให้ลูก ซึ่งเป็นอาหารที่ไม่มีประโยชน์
2. การอบรมสั่งสอนในชุมชน โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ มีอิทธิพลต่อการเลือกบริโภคตามลำดับ ผู้ที่อยู่ในกลุ่มต้องมีการปรับตัว เพื่อให้เข้ากับความต้องการของกลุ่ม เช่น เพื่อนมาชวนไปรับประทานอาหารนอกบ้าน การไปงานเลี้ยง งานสังสรรค์ เป็นต้น ส่วนร้านค้าในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านนั้นเป็นเพียงปัจจัยเสริม ซึ่งถือเป็นตัวกำหนดแหล่งอาหารและรูปแบบการบริโภคอาหารของชุมชน
3. วัฒนธรรม ความเชื่อ ในชนบทยังพบความเชื่อตามคำบอกเล่า โดยเฉพาะในกลุ่มหญิงมีครรภ์และหญิงให้นมลูกที่อยู่ในครอบครัวขยาย ปัจจุบันยังคงมีการพูดถึงความเชื่ออยู่บ้าง แต่ไม่ได้ถือปฏิบัติตามแต่จะเชื่อเข้าหน้าที่ทางด้านสาธารณสุขมากกว่า
4. สื่อมวลชน โทรทัศน์เป็นปัจจัยเร่งหรือกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะกลุ่มวัยเด็ก วัยเรียน และเด็กวัยรุ่น ซึ่งชอบดูโทรทัศน์ ซึ่งมีการค้นคว้าการโฆษณา การโฆษณาที่เด็กนิยมชมชอบคือ โฆษณาเกี่ยวกับของบริโภคชนิดใหม่ๆและที่มีขายอยู่ตามร้านค้าทั่วไป ทำให้มีการซื้อบริโภคกันอย่างหลากหลาย

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวชนบทภาคเหนือ” พบว่า ชนบทใกล้เมืองที่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การคมนาคม การสื่อสาร การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม บรรพต วีระสัย (2534 หน้า 20) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญ คือ วิถีชีวิตของคนในชุมชนที่อยู่ใกล้เมือง จากการวิจัยพบว่า วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไปอย่างมากคือ เปลี่ยนจากเกษตรกรไปเป็นคนในโรงงาน บริษัทเอกชน ทำให้วิถีชีวิตต้องเปลี่ยนไปด้วย คือ ต้องตื่นแต่เช้าไปทำงานและกลับตอนเย็น ไม่มีเวลาในการประกอบอาหารต้องแวะซื้ออาหารกลับไปรับประทานที่บ้าน ผลที่เกิดขึ้น ทำให้บทบาทในการกล่อมเกลาคณะกรรมการบริโภคหมดไปหรือลดน้อยลง การเลือกอาหารและการประกอบอาหารแบบดั้งเดิม ที่ครอบครัวสามารถถ่ายทอดสืบต่อไปกับสมาชิกภายในครอบครัวได้นั้น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางด้านเวลาและการเป็นครอบครัวขยาย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ครอบครัวขยายเปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยว หัวหน้าครอบครัวไม่มีเวลาเพราะต้องออกไปทำงาน ส่วนเด็กก็ออกไปเรียนหนังสือนอกหมู่บ้าน เมื่อกลับถึงบ้านพ่อแม่ก็ได้ประกอบอาหาร อันเป็นกระบวนการถ่ายทอดวิธีการประกอบอาหารให้เห็น หรือให้เด็กเป็นลูกมือ ผลก็คือ เด็กขาดการเรียนรู้พฤติกรรมกรรมการบริโภคจากพ่อแม่ เด็กในชุมชนใกล้เมืองจึงขาดการเรียนรู้ในส่วนนี้ไป และเด็กได้รับการกล่อมเกลาจากรทางอื่น เช่น โรงเรียน เพื่อน ร้านค้า สโมสรมวลชน แทน ปรากฏการณ์นี้จะพบในครอบครัวเดี่ยว ซึ่งแตกต่างจากครอบครัวขยายที่ยังมีการกล่อมเกลาคณะกรรมการบริโภคตามแบบดั้งเดิมอยู่ เพราะนอกจากพ่อแม่แล้ว ปู่ ย่า ตา ยาย ยังมีการประกอบอาหารให้เห็นและให้ช่วยอยู่ ดังที่ ชูเกียรติ ลีสุวรรณ (2535 หน้า ข-ค) ได้กล่าวว่า ผู้อาวุโสที่อยู่ในครัวเรือน จะมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้หรือประสบการณ์ ในเรื่องพฤติกรรมกรรมการบริโภคในชุมชน โดยการสอนและปฏิบัติจริงไปพร้อมกัน นั่นคือผู้สูงอายุยังคงเป็นแหล่งความรู้ดั้งเดิมของชุมชนอยู่ ด้วยเหตุนี้ครอบครัวที่เป็นครอบครัวขยายที่มีผู้สูงอายุอยู่ จึงยังคงมีการถ่ายทอดพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารแบบดั้งเดิมอยู่

การกล่อมเกลापฏิกกรรมการบริโภคอาหารที่มีการถ่ายทอดสืบเนื่องกันไปนี้ จะเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อเด็กพอจะทำอะไรได้บ้างแล้ว พ่อแม่จะให้อยู่ในเหตุการณ์ หรือให้ช่วยเหลือเป็นลูกมือ ด้วยกระบวนการนี้เด็กจะเรียนรู้โดยไม่รู้ตัว เมื่อโตขึ้นก็จะทำอะไรด้วยตนเองได้ การวิจัยนี้พบว่า เด็กเล็กในปัจจุบันไม่ได้รับการกล่อมเกลापฏิกกรรมการบริโภคอาหารแบบเดิมเป็นส่วนใหญ่และที่น่าสังเกตคือ พ่อแม่ของเด็กก็ได้รับการกล่อมเกลापฏิกกรรมการบริโภคแบบใหม่ด้วย คือ โดยการเลือกที่จะนำเอาวัฒนธรรมการบริโภคสมัยใหม่มาปลูกฝังให้กับเด็ก ผู้วิจัยพบว่า พ่อแม่มักจะตามใจลูก ในการซื้ออาหารที่ไม่เหมาะสมให้ลูก อันเป็นพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งเด็กจะเคยชินและคิดว่าถูกต้องต่อไปได้ ในบางครอบครัว บิดา มารดา ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ไม่มีเวลาดูแลลูกต้องฝากเลี้ยงตามสถานรับเลี้ยงเด็กบ้าง ย่า ยาย คุณเลี้ยง จึงทดแทนด้วยรางวัลที่เป็นขนมที่เด็ก ๆ ชื่นชอบ ทำให้เด็กติดใจในรสชาติ นอกจากนี้แล้วเด็กจะมีพฤติกรรมการเล่นแบบจากกลุ่มเพื่อนที่อยู่ร่วมกัน การเล่นแบบนี้ สมบูรณ์ ศาลยาชีวิต (2526 หน้า 173) กล่าวว่า เป็นการเรียนรู้เพื่อปรับตัวเข้ากับสังคม โดยการเล่นแบบพฤติกรรมของเพื่อน และรับเอาค่านิยมนำมาปฏิบัติ เพื่อความพึงพอใจและสนองความต้องการของตนเอง

สำหรับกลุ่มวัยรุ่นที่อยู่ในระบบโรงเรียน ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มวัยรุ่นไม่สามารถแยกประเภทอาหารว่า อาหารชนิดใดเป็นอาหารพื้นเมือง อาหารชนิดใดเป็นอาหารจากภาคอื่น การที่เด็กไม่สามารถแยกแยะสิ่งดังกล่าวได้นั้น เป็นเพราะขาดการกล่อมเกลากายในครอบครัว ดังกล่าวมานั่นเอง ประกอบกับเด็กวัยรุ่นส่วนใหญ่จะอยู่ในครอบครัวสมัยใหม่ ซึ่งเป็นครอบครัวเดี่ยว พ่อ แม่ ได้ถูกกล่อมเกล่าให้มีความคิด ค่านิยมการปฏิบัติใหม่ ๆ แล้ววิถีชีวิตจึงเป็นแบบใหม่ การกล่อมเกลากายในครอบครัวจึงเป็นแบบใหม่ คือ นอกจากครอบครัวแล้ว ร้านค้า สื่อโฆษณา เพื่อน และโรงเรียน ก็เข้ามามีส่วนในการกล่อมเกล่าด้วย ที่เป็นเช่นนี้ วัชรยา คลายนาทร (2535 หน้า 117) กล่าวว่า เป็นเพราะกลุ่มเด็กวัยรุ่นและวัยรุ่นนั้น ได้มีการเคลื่อนตัวโดยการออกไปเรียนหนังสือในเมือง ได้พบปะเพื่อนฝูง และทำอะไรคล้ายกัน เพื่อแสดงความเป็นกลุ่มเป็นพวก พัทยา สายหู (2534 หน้า 241)

กล่าวว่า การเลียนแบบก็เพียงเพื่อต้องการการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน เพื่อการดำเนินวิถีชีวิตของกลุ่มต่อไป จากแนวคิดดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า การกล่อมเกลาคำความคิด และการปฏิบัติในด้านการเลือกบริโภคอาหารในปัจจุบัน จะเป็นแบบใหม่ที่การกล่อมเกลามาจากหลายแหล่ง

ในด้านของการเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารพบว่า ผู้สูงอายุในชนบทมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารตามสถานการณ์ได้ เพราะมีสื่อที่ทำให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้อย่างหลากหลายได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ ซึ่งพบเห็นอยู่ทุกวันในทุกหลังคาเรือน ตลอดจนบุตรหลานที่มีการศึกษาสามารถถ่ายทอดและเผยแพร่สิ่งที่ได้เรียนรู้มาให้กับกลุ่มผู้สูงอายุด้วย ทำให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ได้อย่างมีเหตุผลมากขึ้น การเรียนรู้นี้เป็นแบบสองทาง คือ บุตรหลานสามารถถ่ายทอดสู่พ่อแม่และผู้สูงอายุได้ด้วยเช่นกัน ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่เคยมีความเชื่อตามที่ถ่ายทอดต่อ ๆ กันมา ในรูปของประเพณีที่ยึดถือกันมา จนเป็นคำสั่งสอนและการกระทำการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้พบพฤติกรรมการบริโภคที่มีลักษณะเฉพาะเกิดขึ้น คือ เกิดกลุ่มคนที่มีความเชื่อทางด้านศาสนา และมีการบริโภคอาหารเฉพาะกลุ่มขึ้น คือ การงดเว้นการบริโภคเนื้อสัตว์ และหันไปบริโภคอาหารเจแทน พฤติกรรมการบริโภคนี้ ระพีพรรณ สุวรรณชัยโชติ (2530 หน้า 139) กล่าวว่า เป็นความเชื่อของกลุ่มคนที่ตกลงจะใช้ระบบความเชื่อนั้นร่วมกัน แม้กระนั้นก็ตาม การบริโภคอาหารเจ ก็ยังคงคำนึงถึงสุขภาพอนามัยของบุคคลอยู่

พฤติกรรมการบริโภคอาหาร เป็นวัฒนธรรมที่คนในชุมชนมีพฤติกรรมร่วมและมีการถ่ายทอดสู่บุตรหลาน อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนไป อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากปัจจัยต่าง ๆ และสิ่งเร้าภายนอก เมื่อวิถีชีวิตคนเปลี่ยนไปเช่น จากเกษตรกรไปเป็นคนงานของภาครัฐและเอกชนต้องตื่นเช้ากลับเย็น การบริโภคอาหารจึงเปลี่ยนไปด้วย ดังการศึกษาพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหาร คือ การกล่อมเกลาคำได้เปลี่ยนจากครอบครัวไปเป็นชุมชน จากแบบดั้งเดิมเป็นแบบสมัยใหม่ที่แหล่งต่าง ๆ มีส่วนในการกล่อมเกลาคำด้วย คือ ตลาด ร้านค้า สื่อโฆษณา กลุ่มเพื่อนและโรงเรียน ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมใหม่ของชุมชนใกล้เมือง

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวชนบทภาคเหนือ” ครั้งนี้ได้พบว่า ประชาชนมีพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม ที่มีลักษณะเป็นสังคมเมือง คือ การทำงานบริษัท โรงงาน หรือ งานบริการอื่น ๆ ทำให้ครอบครัวไม่มีเวลาที่จะประกอบอาหารแบบดั้งเดิมได้ นั่นคือ ทำให้การกล่อมเกลารื่องการเลือกอาหารและการประกอบอาหาร โดยครอบครัวลดลงหรือหมดไป การกล่อมเกลาก็จะเป็นแบบใหม่ที่นอกจากครอบครัวแล้วยังมีแหล่งอื่น ๆ เข้ามามีบทบาทในการกล่อมเกลาคือ โรงเรียน ร้านค้า ร้านอาหาร และสื่อโฆษณาต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งห้างสรรพสินค้าในตัวเมือง ก็เข้ามามีบทบาทกับคนในสังคมชนบท ในภาวะการณ์เช่นนี้ จำเป็นต้องการการเรียนรู้เท่าทันว่าการบริโภคอาหารชนิดใดมีคุณค่า สมราคาเพียงใด เรื่องนี้ต้องให้การศึกษาที่ถูกต้อง

โดยการจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมความรู้ในเรื่องพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่ถูกต้องแก่ผู้ประกอบการ และประชาชนทั่วไป ในการเลือกซื้ออาหารหรือแม้แต่การประกอบอาหาร บางส่วนเอง ถ้าผู้ประกอบการมีความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้องแล้ว ก็สามารถนำไปถ่ายทอดแก่บุตรหลานได้ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นการสร้างพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารที่เหมาะสมต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหาร ในขณะที่สังคมเปลี่ยนแปลง ซึ่งการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารได้เปลี่ยนจากแบบดั้งเดิมไปเป็นแบบสังคมเมืองที่ต้องพึ่งพาร้านค้า ร้านอาหาร ประกอบกับการได้รับอิทธิพลจากสื่อโฆษณา ที่โน้มน้าวความรู้สึกให้ออยากลอง อยากซื้อ ทั้ง ๆ ที่มีคุณค่าน้อย ราคาแพง นอกจากนี้ยังไม่เป็นคุณค่าสิ่งแวดล้อมด้วย เช่น ขยะจากภาชนะใส่อาหาร อาหารปนเปื้อนสารพิษ เป็นต้น

การวิจัยต่อไป จึงควรเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การสร้างความตระหนักในการบริโภคอาหาร ซึ่งจะนำไปสู่การมีพฤติกรรมเลือกบริโภคอาหาร ที่คำนึงถึงประโยชน์ต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของประชาชนต่อไป

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University